

CYFARFOD	CYNGOR
DYDDIAD	7 Rhagfyr 2023
TEITL YR ADRODDIAD	Deddf Llywodraeth Leol Ac Etholiadau (Cymru) 2021 (“Y Deddf”) – Dewis ar fabwysiadau sistem Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy (“PSD”)ar gyfer etholiadau Cyngor Gwynedd
ARGYMHELLIAD	Fod y Cyngor yn penderfynu a yw am gychwyn proses all arwain at fabwysiadu sistem Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy ar gyfer etholiadau Cyngor Gwynedd.
AELOD CABINET	Cyng Menna Trenholme
AWDUR	Iwan Evans – Pennaeth Gwasanaethau Cyfreithiol - Swyddog Monitro

1. Cefndir

Mae Adran 5 Deddf Llywodraeth leol ac Etholiadau(Cymru) 2021 yn caniatáu i unrhyw Brif Gyngor ddewis rhwng dwy sistem bleidleisio Llywodraeth Leol ar gyfer Prif Gyngorau :

- Sistem mwyafrif syml (“cyntaf heibio’r postyn”)
- System Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy

Mae’r dewis yma ar gael i bob un o 22 Prif Gyngorau Cymru yn unigol. Mae’r Nodyn Esboniadol i’r Mesur Llywodraeth Leol ac Etholiadau Cymru yn Atodiad 1 yn esbonio y cefndir deddfwriaethol.

2. Sistem PSD

2.1 Mae PSD yn system bleidleisio ffafriol ac mae'n gweithredu mewn etholaethau aml-aelod. Mae pleidleiswyr yn rhestru ymgeiswyr yn nhrefn eu dewis trwy farcio 1, 2, 3 ac ati yn erbyn enwau'r ymgeiswyr unigol ar y papur pleidleisio. Rhaid i ymgeiswyr gael cwota penodol o bleidleisiau er mwyn cael eu hethol.

2.2 Mae’r isod yn crynhoi y sistem PSD fyddai yn cael ei mabwysiadu . Mae’n cyffelybu i sistem Senedd Gogledd Iwerddon – Sistem “Gregory”

- Pleidleiswyr yn mynegi dewis yn ôl blaenoriaeth o ymgeiswyr ar gyfer y seddi sydd ar gael. Felly, pleidleisio drwy rifo ymgeiswyr yn ôl dymuniad blaenoriaeth yr etholwr ar y papur pleidleisio.
- Yna sefydlir “cwota” Mae hyn yn seiliedig ar rannu nifer y papurau pleidleisio dilys gyda nifer y seddi sydd yn cael eu ymladd. Os ydi ymgeisydd yn derbyn nifer o bleidleisiau dewis cyntaf sydd gyfartal neu uwchlaw y “cwota” yna fe’i hetholir
- Os nad yw pob sedd wedi ei llenwi ar ôl y cam cyntaf yna dosrennir gweddill y pleidleisiau yr ymgeiswyr llwyddiannus sydd uwchlaw y cwota a’i hail ddosbarthu yn ôl ail ddewisi a gofnodwyd ar y papurau yna. (Gosodir fformiwla ynglŷn a chyfrifo gwerth y pleidleisiau sydd yn trosglwyddo)
- Os yw cyfuniad o bleidleisiau dewis cyntaf ac ail ddewis ymgeisydd yn cyrraedd y cwota ar ôl y cam yma fe’i hetholir.
- Os oes seddi ar ôl yna ail adroddir y broses gyda gweddill y pleidleisiau mewn modd cyffelyb.
- Mae trefn ar gyfer tynnu ymgeiswyr na allent gyrraedd y cwota allan a threfn ar gyfer ethol gweddill ymgeiswyr os oes seddi gwag ar ôl.

3. Be ydi'r broses o newid trefn?

3.1 Oni bai fod y Cyngor yn penderfynu newid y drefn a mabwysiadu trefn PSD, trefn mwyafrif syml fydd yn cael ei defnyddio yn etholiadau Cyngor Gwynedd. Mae newid yn benderfyniad Cyngor Llawn na ellir ei ddirprwyo. Gall unrhyw Brif Gyngor yng Nghymru wneud hyn. Nid yw yn ddibynnol ar sefyllfa neu benderfyniad unrhyw Gyngor arall. Gall olygu fod un Cyngor yn defnyddio system gyfredol o fwyafrif syml, a'r Cyngor drws nesaf gyda system PSD. Nid yw'r newid yma yn agored i Gyngorau Tref a Chymuned fydd yn parhau gyda y system gyfredol beth bynnag y penderfyniad sirol. Mae angen dilyn camau penodol os am benderfynu ar drefn amgen..

3.2 Cyn gwneud penderfyniad i newid y drefn rhaid ymgynghori ynglŷn a'r bwriad gyda;

- Pob etholwr llywodraeth leol yn yr ardal
- Pob cyngor tref/cymuned
- Unrhyw bersonau eraill mae'n ystyried y dylid yn briodol ymgynghori a hwy
-

3.3 Ar ôl ymgynghori ar y bwriad rhaid galw cyfarfod arbennig o'r Cyngor Llawn yn benodol ar gyfer y penderfyniad yma yn unig. Rhaid rhoi 21 diwrnod o rybudd rhag-blaen o'r cyfarfod. Er mwyn mabwysiadu cynnig i newid y system rhaid i nifer yr aelodau sydd o blaid fod o'leiaf dwy ran o dair o nifer y seddi ar y Cyngor sef 46/69.

3.4 Rhaid gwneud y penderfyniad cyn 15 Tachwedd yn y flwyddyn sydd 3 blynedd cyn y flwyddyn etholiad. 15 Tachwedd 2024 yn y tymor yma. Os newidir y drefn ni ellir arfer y pŵer i newid yn ôl hyd wedi 2 dymor llywodraeth leol canlynol. Os penderfynwyd newid i system PSD rhaid hysbysu Gweinidogion Cymru a'r Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol mewn ffurf ac amserlen benodol.

3.5 Bydd y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol yn derbyn cyfarwyddyd wedyn gan Weinidogion Cymru i gynnal adolygiad o ardal y Cyngor. Er gweithredu system PSD mae'n ofyn sylfaenol cael wardiau aml aelod. Yn ôl y Ddeddf rhaid i ward fod a lleiafswm o 3 aelod ac uchafswm o 6

4. Sylwadau

4.1 Ffiniau

Byddai rhaid i bob ward fod yn ward aml aelod. Mae'r Deddf wedi gosod yr amrediad nifer o seddi y gellir eu dynodi ar gyfer ward (3-6). Mae elfen o gydnabod yn hyn fod rhif uchel o seddi mewn wardiau gwledig gyda dwysedd poblogaeth is yn golygu fod yr ardal ddaearyddol ward yn gallu bod yn sylweddol.

4.2 Trefniadau Pleidleisio

Bydd angen buddsoddi mewn hysbysu etholwyr o'r drefn newydd a sut i bleidleisio.

4.3 Trefniadau Cyfrif

Yn ddelfrydol byddai system PSD yn defnyddio system gyfrif electroneg. Fodd bynnag mae'r Llywodraeth yn cydnabod fod system o'r fath yn hynod o gostus. Felly, defnyddir system PSD a elwir yn Gregory Syml a sydd yn caniatáu cyfrif trwy law. Ond, wrth gyfrif drwy law mae profiad ar draws y DU yn dangos fod y drefn yn lafurus a gall y broses cyfrif gymryd dau ddiwrnod neu fwy. Mae angen cydnabod hefyd fod angen gofodau storio pleidleisiau all ddod mewn i rowndiau pellach o gyfrif.

Atodir linc isod i ffilm fyr ar YouTube sydd yn esbonio'r system ynghyd a rhesymeg y Llywodraeth am gynnwys y dewis yn y Ddeddf.

Asesiad Effaith

Nid oes unrhyw oblygiadau uniongyrchol yn deillio o'r argymhellion yn yr adroddiad hwn. Fodd bynnag, pe bai'r Cyngor yn penderfynu i symud ymlaen ag unrhyw newidiadau i drefniadau etholiadol lleol, byddai angen ymarfer sgrinio effaith cydraddoldeb ac amrywiaeth llawn.

5. Camau Nesaf

Nid oes unrhyw reidrwydd penodol ar y Cyngor adolygu trefniadau pleidleisio. Mae hyn yn cynrychioli pŵer statudol petai dymuniad i fynd ati i gychwyn proses. Fodd bynnag ystyrir ei bod yn briodol fod y Cyngor Lawn yn cael cyflëi fynegi safbwynt ar y mater.

Argymhelliad

Fod y Cyngor yn penderfynu a ydw am gychwyn proses all arwain at fabwysiadu sustem Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy ar gyfer etholiadau Cyngor Gwynedd.

Swyddog Monitro

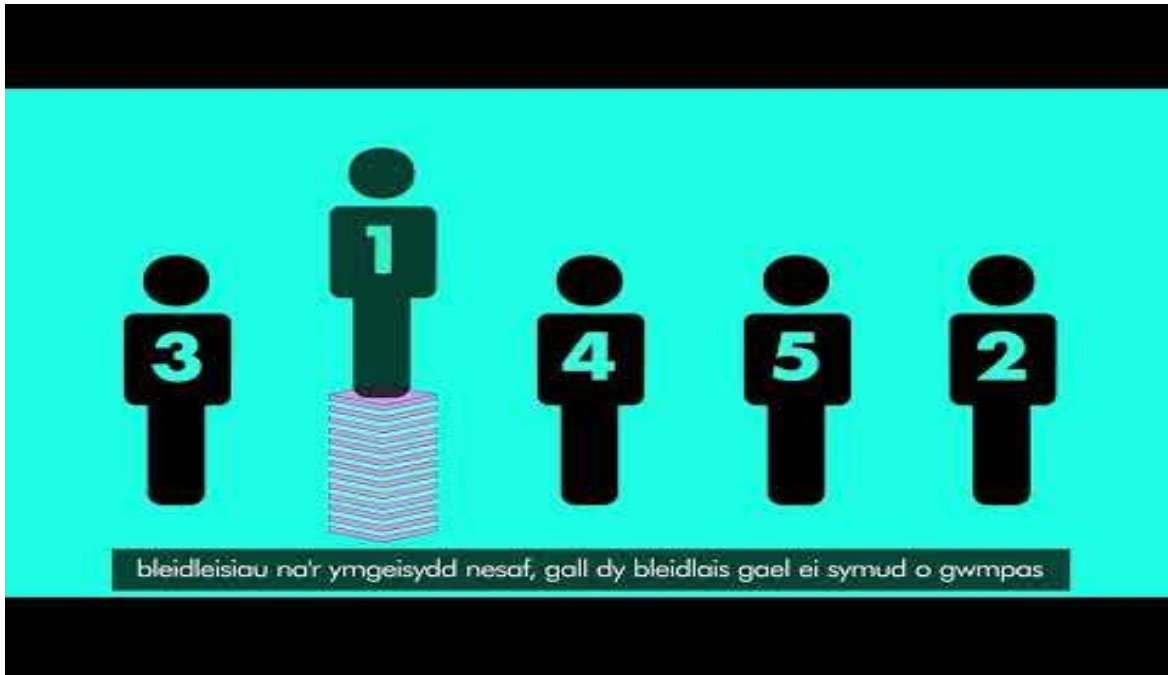
Awdur yr adroddiad

Swyddog Cyllid

“Nid oes ymrwymiad ariannol i'r penderfyniad a geisir, sef ystyried os yw'r Cyngor am gychwyn proses all arwain at fabwysiadu system Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy ar gyfer etholiadau Cyngor Gwynedd. Fodd bynnag, mae'n anorfod bydd y gofynion statudol sydd ynghlwm â chynnal y broses o newid a chyflwyno trefn newydd yn arwain at gostau un-tro ychwanegol ac o bosib costau parhaol ychydig uwch hefyd ar adeg etholiad. Nid yw'r costau hyn wedi eu meintioli eto, ond nid wyf yn credu byddant yn effeithio ar ystyriaeth y penderfyniad a geisir.

[Croeso i Dy Bleidlais - Systemau Pleidleisio: Pleidlais Sengl Drosglwyddadwy – Cymru - YouTube](#)

Atodiad 1.

“Nodyn Esboniadol i'r Mesur Llywodraeth Leol ac Etholiadau Cymru

Y system bleidleisio - cynnig dewis: y cyntaf i'r felin neu bleidlais sengl drosglwyddadwy

3.28 System y cyntaf i'r felin, a elwir hefyd yn "system mwyafrif syml", yw'r unig system bleidleisio i gael ei defnyddio i ethol cynghorau lleol yng Nghymru ers dechrau cyflwyno llywodraeth leol etholedig ddiwedd y 19eg ganrif. Dyma hefyd y system a ddefnyddir i ethol Aelodau Seneddol, Aelodau Cynulliad etholaethol a chynghorwyr tref a chymuned Cymru. O ganlyniad, dyma'r system bleidleisio y mae etholwyr Cymru fwyaf cyfarwydd â hi.

3.29 Mae cefnogwyr y system 'Y Cyntaf i'r Felin' yn dadlau bod y gweithdrefnau pleidleisio a chyfrif yn syml, yn gyfarwydd ac yn weddol rad, a bod perthynas amlwg rhwng safle'r ymgeisydd ar ôl cyfrif y pleidleisiau ac a yw'n cael ei ethol ai peidio.

3.30 Roedd y Papur Gwyn 'Diwygio Llywodraeth Leol: Cadernid ac Adnewyddiad' yn cynnwys cynnig i ganiatáu i brif gynghorau unigol ddewis eu system bleidleisio, gan ddewis rhwng system y cyntaf i'r felin neu'r bleidlais sengl drosglwyddadwy.

3.31 Mae'r bleidlais sengl drosglwyddadwy yn system bleidleisio yn ôl blaenoriaeth, sy'n golygu bod gofyn i'r etholwyr osod yr ymgeiswyr mewn trefn, gan ddefnyddio rhifau. Gall etholwyr gynnwys pob un o'r ymgeiswyr sydd ar gael neu ddim ond y rhai o'u dewis. Mae'r bleidlais sengl drosglwyddadwy yn cael ei hystyried fel system "cynrychiolaeth gyfrannol". Fel arfer, mae'n arwain at ganlyniadau sydd ar y cyfan yn adlewyrchu cyfrannau'r pleidleisiau a fwriwyd ar gyfer y gwahanol bleidiau gwleidyddol, grwpiau ac ymgeiswyr annibynnol mewn ardal etholaethol unigol ac yn yr etholiad cyfan.

3.32 Mae pob etholiad prif gyngor yn etholiad ar wahân, wedi'i gyfyngu i ardal y cyngor. Mae'n briodol i'r cyngor benderfynu ar ei system bleidleisio ei hun, gan ddewis yr un sy'n adlewyrchu anghenion pobl a chymunedau lleol.

3.33 Mae'r Bil yn darparu y gall pob prif gyngor benderfynu drosto'i hun pa system bleidleisio i'w defnyddio, y cyntaf i'r felin neu'r bleidlais sengl drosglwyddadwy. Bydd prif gynghorau'n parhau i ddefnyddio'r system etholiadol bresennol, nes eu bod yn penderfynu ei newid. Er mwyn newid y system bleidleisio, bydd angen cefnogaeth o leiaf ddwy ran o dair o gyfanswm nifer y cynghorwyr ar y cyngor (boed yn bresennol ac yn pleidleisio ar y cynnig i newid neu beidio). Os bydd cyngor wedi ystyried a gwrthod cynnig i newid y system bleidleisio, ni chaiff y cyngor edrych eto ar yr un mater yn ystod yr un cylch etholiadol.

3.34 Gwneir darpariaeth i atal prif gyngor sydd wedi newid i ddefnyddio system bleidleisio wahanol rhag dychwelyd at yr hen drefn nes bydd o leiaf dau etholiad wedi cael eu cynnal dan y system newydd honno.

3.35 Er mwyn newid o un system bleidleisio i un arall, byddai angen adolygiad newydd o drefniadau etholiadol ardal y cyngor, a fyddai'n cael ei gynnal gan Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru. “